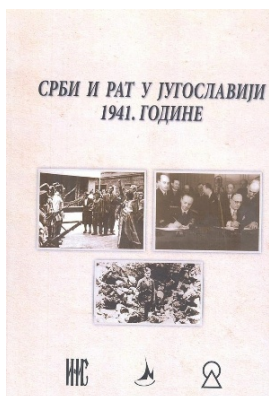

ПРИКАЗ ЗБОРНИКА РАДОВА „СРБИ И РАТ У ЈУГОСЛАВИЈИ 1941. ГОДИНЕ“

Никола Тошић Малешевић*

Министарство одбране Републике Србије,
Универзитет одбране у Београду, *Војно дело*

Срби и рат у Југославији 1941. године, уредник Драган Алексић, Институт за новију историју Србије, Музеј жртава геноцида, Институт за славистику Руске академије наука, Београд, 2014, 632 стр.

Институт за новију историју Србије, Музеј жртава геноцида и Институт за славистику Руске академије наука објавили су, 2014. године, зборник радова под називом *Срби и рат у Југославији 1941. године*. Зборник обухвата 27 научних радова који обухватају период од настанка југословенске државе 1918. године до њене пропасти у Априлском рату са силама Осовине 1941.

године. Иако се у наслову зборника помиње само 1941. година, обрађен је и период од настанка Југославије јер прва година Другог светског рата представља кулминацију политичких, привредних и друштвених проблема који су настајали и развијали се у Југославији од њеног оснивања 1918. године. Радове у овом зборнику приложили су истраживачи из шест земаља (Србије, Хрватске, Словеније, Русије, Пољске и Немачке) на српском, хрватском, немачком, енглеском и руском језику, а обрађене су тематске области: политичке снаге у Југославији пред избијање Другог светског рата и преуређење земље; Југославија у плановима зараћених земаља током јесени 1940. и зиме 1940/41. године; мартовска криза 1941; окупација, колаборација, отпор и политика окупатора у Србији, као и грађански рат, масовна репресија, избегличко питање, холокауст, избегличка југословенска влада 1941. године и Срби у НДХ.

Зборник је подељен у три тематске целине. Прва носи назив *Југословенске кризе и искушења рата*, друга *Југославија, суседи и велике силе на почетку Другог светског рата*, док је трећа насловљена као *Априлски рат и окупација Југославије*. Прва целина садржи седам радова, друга пет, док је трећа целина најобимнија и садржи четрнаест научних радова.

На почетку зборника налази се садржај и предговор главног и одговорног уредника др Драгана Алексића. Након тога следи тематска целина. Први рад, под називом *Политичка мисао Владимира Велмар-Јанковића*, дело је Александра Стојановића које анализира идеолошко и политичко деловање Владимира Вел-

* Аутор је спољни сарадник *Војног дела* и самостални истраживач – мастер историчар.

мар-Јанковића који је у квислинској влади Милана Недића током Другог светског рата обављао функцију помоћника министра просвете и вера. У наредном раду (*The early ideological influences of Dimitrije Ljotić: the makings of a fascist and traitor?*) Кристијан Кујидловски покушава анализирати ране идеолошке узоре Димитрија Љотића, оснивача *ЈНП Збор* и једног од главних идеолога колаборационистичке владе Милана Недића. Божо Репе у трећем научном раду ове тематске целине (*Slovenija u predvečerje Drugog svetskog rata*) приказује словеначке политичаре и њихово деловање у Словенији пред избијање Априлског рата. У раду под насловом *В. И. Лебедев: Штрихи биографији. Об угрозе СССР с запада и истока*, Владимир Алексејевич Тесемников обрађује тему антифашистичких ставова руске емиграције у Краљевини Југославији уочи Другог светског рата, док се Александар Александрович Силкин у следећем раду под називом *Делегитимација правящего режима в Королевстве Югославия как внутривполитическая предпосылка революции (1930-е начало 1940-х гг.)* бави политичким процесима у Краљевини Југославији током 30-их и 40-их година XX века, који су омогућили делегитимизацију њене власти и њено преузимање од стране нових, револуционарних политичких снага и партија. Шести рад носи наслов *Миграција становништва Војводине уочи и почетком Другог светског рата* и дело је Жељка Бјељца, Марије Дробњаковић и Милана Радовановића. У њему су представљени резултати истраживања миграционих процеса и утицај тих процеса на демографски развој Војводине између два светска рата. Александар Лукић у седмом раду ове целине (*Младен Жујовић о рату у Европи 1939–1940*) излаже погледе међуратног интелектуалца и републиканца Младена Жујовића на ток Другог светског рата у Европи током 1939. и 1940. године.

Први рад друге тематске целине под насловом *Советская политика в отношении Югославии перед апрельской катастрофой 1941 г.*, описује политику СССР-а према Југославији уочи избијања Априлског рата. Написао га је Леонид Гибианскиј. Катрин Бек, у другом раду ове целине (*Keineswegsdesinteressiert. Dieplänens – Deutschlands mit Jugoslawien 1940/41*) описује планове нацистичке Немачке према Југославији током 1940. и 1941. године. Трећи рад је дело Војина Божинова и насловљен је као *Bulgaria and Yugoslavia on the eve of the April war* и у њему се излажу бугарско-југословенски односи уочи избијања Априлског рата, у време када су политички односи били врло уздрмани. Марио Јареб, у четвртном раду *Američka diplomatija i Kraljevina Jugoslavija uoči i nakon Travanjskog arata*, даје приказ политике САД према Краљевини Југославији у периоду 1940 – први месеци 1941. Последњи, пети рад друге целине (*Комунистичка партија Југославије и догађаји од 27. марта 1941*) написао је Александар В. Милетић и у њему се покушава сагледати улога и деловање КПЈ у догађајима од 27. марта 1941.

У трећој тематској целини први рад је написао Арпад Хорњак. Он носи наслов *Учешће Мађарске у распарчавању Југославије 1941.* и обрађује тему учешћа Мађарске у Априлском рату против Југославије, као и њеној подели и окупацији. Владан Јовановић је свој рад именовао као *Балканске политичке прилике и априлски слом Вардарске бановине*. Јовановић је покушао реконструисати спољнополитичке околности које су довеле до тога да је Вардарска бановина релативно лако окупирана 1941. Трећи рад (*Југословенски Банат 1941. године*) дело је

Зорана Јањетовића и у њему се сумирају и критички преиспитују досадашња са знања о југословенском Банату и дешавањима у њему током 1941. године. Драган Алексић је, у раду *Мисија Едмунда Фезенмајера у Србији 1941. године*, покушао осветлити рад и улогу Едмунда Фезенмајера, поверљивог изасланика министра спољних послова Немачке Јоакима фон Рибентропа, у успостављању квислиншке власти у Србији током лета 1941. У петом раду (*Српско-албански односи у Косовском округу 1941. године у контексту немачко-италијанских интереса*) Ненад Антонијевић приказује стање у делу Космета под немачком окупацијом (север Косова и Метохије са градовима Косовска Митровица, Вучитрн и Подујево, као и рудник *Трелча*) у периоду април–децембар 1941, као и односе Срба и Албанаца у њему, а све кроз призму интереса Немачке и Италије на том простору. Идеолошка основа злочина *Независне Државе Хрватске 1941.* назив је шестог рада у којем Јован Мирковић описује систематске злочине НДХ над Србима, Јеврејима и Ромима у 1941. години на територији те такозване и самозване државе. Алексеј Тимофејев у раду *Совјетски утицај на почетак борбе против окупатора и избијање грађанског рата у Југославији 1941.* реконструира улоге Извршног комитета Комунистичке интернационале и обавештајних служби Совјетског Савеза на избијање устанка у Србији против окупаторских и квислиншких снага у 1941. години. *Између мита и истине: масовна одмазда у Краљеву, октобра 1941.* назив је осмог рада који је написала Силвија Крејаковић. Ауторка представља резултате историографских истраживања окупаторских стрељања у Краљеву октобра 1941. и приказује сучељавања реалне слике о том догађају и касније митологизоване слике. Драган Цветковић, пак, у раду *Губици партизанског покрета са територије Србије у устанку 1941. године* покушава приказати страдање оног дела становништва Србије које се, током устанка 1941. године, прикључило партизанском покрету. Десети рад (*1941. у југословенским војним извештајима из Каира*) написао је Милан Терзић. У њему се указује на војне извештаје о стању у окупираној Југославији у 1941, до којих је дошао избегли југословенски војни контингент у Египту (Каиру). Наредни рад (*Ратни циљеви Комунистичке партије Југославије у Другом светском рату*) дело је Косте Николића, у којем се говори о ратној стратегији и циљевима КПЈ током Другог светског рата. Дванаести рад носи наслов *Идеолошка начела просветне политике владе Милана Недића* и ту се анализирају идеолошки ставови чланова квислиншке владе Милана Недића и њихова гледишта на значај и улогу васпитања и школе. Написала га је Љубинка Шкодрић. Сличном темом бави се Дејан Зеџ у наредном раду (*Спортска политика у окупираној Србији – државна контрола и покушаји идеологизације*) у којем се описују идеолошко и пропагандно деловање квислиншких власти у Србији на спортске клубове и организације и њихови покушаји да их подреде својој контроли. У последњем, четрнаестом раду треће тематске целине, Никица Барић даје приказ односа власти НДХ према Србима у северној Далмацији у периоду од априла 1941. до септембра 1943. Рад носи наслов *Odnos vlasti. Nezavisne Države Hrvatske prema srpskom stanovništvu u sjevernoj Dalmaciji od aprila 1941. do septembra 1943. godine.*

После тематских целина и радова у њима налази се прилог који садржи још један рад. Написали су га Душан Р. Бајагић и Александар Стојановић и носи назив

Југословенске кризе (1918–1941) и Други светски рат у новијој српској историографији. Поменути аутори анализирају писање новије српске историографије (период 1990–2010. године) о југословенским међуратним кризама, искушењима Другог светског рата и његовом току на територији Србије.

Сви радови имају резимее на енглеском језику (објављени радови на енглеском, немачком и руском језику имају резимее на српском језику). Овај зборник представља значајан извор научних сазнања о развоју политичких и друштвених односа у Краљевини Југославији у међуратном раздобљу, о Априлском рату, окупацији, устанку и сличним догађајима у 1941. години. Издавање зборника финансирало је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије и Музеј жртава геноцида у Београду. Штампан је у 300 примерака, а извршни издавач је штампарија „Miltin“ из Београда.